

המזכר והזר בסיפורים ארץ ישראלים עתיקים פרופ' גלית חזן-רוקם

שיעור 1: חיים ומוות ביד הלשון

ויקרא רבה ה, ג, עמ' קלב-קלה (מהדורת מרגליות)

עובדא הוה בחדא דעלת למילש גבי מגירתא והוּו מציירין בשושיפא תלתא דינרין. סבתינן ויהבתינן קמה ומן דיתיבא וערכה איתערבון בעיגלא, בעיתנן ולא אשכחנן

תרגום

מעשה באישה שנכנסה ללוש אצל שכנתה והיו צרורים בצעיפה שלושה דינרים. נטלה אותם ושמה אותם לפניה. וכשישבה וערבבה [את הבצק], התערבו בכיכר. חיפשה אותם ולא מצאתם.

אמרת למגירתא אשכחת תלתא דינרין הוה לההיא מגירתא תלתא בני. אמרת לה קברת ברה דין אם אשכחתנן. וקברתיה. זמן אוחרן אמרת לה אשכחת תלתא דינריא, אמרת לה קברת ברה תינינא דא דאשכחתנן, וקברתיה. זמן אוחרן אמרת לה אשכחת תלתא דינריא, אמרת לה קברת בנה תליתאה דאשכחתנן וקברתיה. אמרת לית אנא אזיל ומנחמא הדא מגירת. נסיבת חד עיגול ויתיבת, כיון דקצעתיה נפלון תלתא דינרייה. והדין דברייתא אמרין בין זכאי בין חייב למומי לא תיעול.

תרגום

אמרה לשכנתה: האם מצאת שלושה דינרים? והיו לאותה שכנה שלושה בני. ואמרה לה: תקבור את בנה זה, אם מצאה אותם. וקברה אותם. פעם אחרת אמרה לה: מצאת את שלושת הדינרים? אמרה לה: תקבור בנה השלישי, אם מצאה אותם. וקברה אותם. אמרה [שכנתה] של האישה השכולה, לעצמה, או לבעלה: האם איני הולכת לנחם את שכנתי זו? נטלה כיכר אחת והתיישבה. כיוון שבצעה את הלחם, נפלו שלושת הדינרים. וזהו שאומרים הבריות: בין זכאי ובין חייב – לשבועה לא תיכנס.

ויקרא י' 3-1

וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂימוּ עָלֶיהָ קִטְרֹת וַיִּקְרִיבוּ לְפָנַי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוֵּה אַתֶּם. וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלְּפָנַי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לְפָנַי ה'. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בְּקִרְבֵי אֶקְדֹּשׁ וְעַל פָּנַי כָּל הָעַם אֶכְבֵּד וַיִּדָּם אֶהֱרֹן.

ויקרא רבה כ, ג, עמ' תנא-תנב

מעשה באחד מגדולי כבול שהיה משיא את בנו וברביעי שלו זימן אצלו אורחים. משאכלו ושתו והטיבו את לבם אמר [ר] לבנו עלה והביא לנו חבית של יין מן העלייה. כיון שעלה הכישו נחש ומת. המתין לו לירד ולא ירד. אמ' אין אני עולה ורואה מה טיבו שלבני, עלה ומצאו שהכישו נחש ומת והוא מוטל בין החביות. המתין עד שגמרו סעודתן. אמ' להן רבותי לא לברך את בני ברכת חתנים באתם [?] ברכו עליו ברכת אבלים, לא להכניס את בני לחופה באתם [?] הכניסוהו לקברו. הפטיר עליו ר' זכיי דמן כבול לשחוק אמרתי מהולל (קהלת ב, ב).

מגילה כז, ע"ב

שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד"א [ארבע אמות] של תפלה, ולא כניתי שם לחבירי ולא ביטלתי קידוש היום. אמא זקינה היתה לי פעם אחת מכרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום. תנא [מסורת תנאית], כשמתה הניחה לו ג' מאות גרבי [בקבוקים] יין, כשמת הוא הניח לבניו שלשת אלפים גרבי יין.

שיעור 2: נשים בבית המדרש: מפגש אירוטי ותרפויטי

ויקרא רבה ט, ט, עמ' קצ-קצג

אמ[ר] ר' שמעון בן יוחאי: גדול שלום שכל הברכות כלולות בו, ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כט, יא).

תני [=שנה] רבי ישמעאל: גדול השלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמ[ר] הקב"ה ימחה אל המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו. ר' מאיר הוה יתיב ודריש בלילי שבתא הוות תמן חדא איתתא יתיבה ושמעה ליה תנתה מדרשיה אמתנית עד דיחסל מה דדריש אזלת לבייתא אשכחת בוצינא טפי. אמ' לה בעלה אן הוית אמרה ליה אנה יתיבה ושמעה דרושה. אמ' לה לא כן וכן את עיילא להכא עד דאזלת ורוקת באנפי דרושא. יתיבין שבתא קדמייתא שבתא תניינה ותליתאה, אמ' לה מגירתא כדו אתון צהיבין איתי אנן עמך לגבי דרושא. כיון דיחמא יתהון ר' מאיר צפה ברוח הקודש, אמ' להון אית מינכון איתתא דחכימא למילחש לעיינא, אמ' לה מגירתא כדו את אזלת ורוקת באנפיה ומישתרי לבעליך. כיון דיתבת קמיה איבדלת מיניה, אמ' ליה ר' לית אנא חכימא למילחש עיינה. אמ' לה רוקי באנפי שבע זימנין ואנא מינשם. רקת באנפיה ז' זמנין. אמ' לה איזילי אמרי לבעליך אנת אמ' חדא זימנא אנא רקת ז' סימנין. אמ' לו תלמידיו ר' כך מבזין את התורה, לא הוה לך למימר לחד מינן למילחש לך, אמ' להו לא דיו למאיר להיות שוה לקוננו, דתני ר' ישמעאל גדול שלום ששם הנכתב בקדושה אמ' הק[דוש] ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו.

תרגום

רבי מאיר היה יושב ודורש בלילות שבת. הייתה שם אישה אחת, ישבה והאזינה לו. התמשכה דרשתו, המתינה עד שסיים לדרוש. הלכה לביתה ומצאה הנר כבוי. אמר לה בעלה: איפה היית? אמרה לו: ישבתי והאזנתי לדרשן. אמר לה: כן וכן, שאינך נכנסת לכאן עד שתלכי ותירקי בפני הדרשן. ישבה שבוע ראשון, שבוע שני ושלישי. אמרו לה שכנותיה: כבר אתם צהובים זה לזה, בואי ונלך איתך אל הדרשן. כיוון שראה אותן רבי מאיר צפה ברוח הקודש. אמר להן: האם יש בכך אישה היודעת ללחוש על העין? אמרו לה שכנותיה: עתה את הולכת ויורקת בפניו ומותרת לבעליך. כיוון שישבה לפניו התבדלה ממנו. אמרה לו: אינני יודעת ללחוש על העין. אמר לה: רוקי בפניי שבע פעמים וארפא. ירקה שבע פעמים. אמר לה: לכי אמרי לבעליך, אתה אמרת פעם אחת, אני ירקתי שבע פעמים. אמרו לו תלמידיו: רבי, כך מבזים את התורה? לא היה עליך לומר לאחד מאיתנו ללחוש לך? אמר להם: לא דיו למאיר להיות שווה לקוננו? כמו ששנה רבי ישמעאל: גדול שלום, ששם הנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו.

משנה סוטה א, ד

היו מעלין אותה [את האישה הסוטה] לבית דין הגדול שבירושלים ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות, ואומרין לה: בת, הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים הרעים עושים. אל תעשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שיימחה על המים. ואומרין לפניה דברים שאינה כדאי לשומען, היא וכל משפחת בית אבי

במדבר ה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טְמֵא לְנַפְשׁוֹ. מְזָכָר עַד נִקְבָּה תִּשְׁלְחוּ אֶל מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה תִּשְׁלְחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם. וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטָּאת הָאֵדָם לְמַעַל מַעַל בִּיהוָה וְאִשְׁמָה הִנְפֹשׁ הֵהוּא. וְהִתְוֹדוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהִשִּׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחִמִּישׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו וְנָתַן לְאִשֶׁר אֲשָׁם לוֹ. וְאִם אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל לְהִשִּׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו הָאֲשָׁם הַמוֹשֵׁב לִיהוָה לִכְהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפָּרִים אֲשֶׁר יִכָּפֵר בּוֹ עָלָיו. וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קֹדֶשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לִכְהֵן לוֹ יִהְיֶה. וְאִישׁ אֶת קֹדֶשׁוֹ לוֹ יִהְיֶה אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לִכְהֵן לוֹ יִהְיֶה. וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֵה אֶשְׁתּוֹ וּמַעַלָּה בּוֹ מַעַל. וְשָׁכַב אִישׁ אֶתְּךָ שָׁכַב זֹרַע וּנְעֵלָם מַעֲיָנִי אִשָּׁה וְנִסְתַּרְתָּ וְהִיא נְטִמָּאָה וְעַד אֵין בָּהּ וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׁה. וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנְאָה אֶת אֶשְׁתּוֹ וְהוּא נְטִמָּאָה אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנְאָה אֶת אֶשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נְטִמָּאָה. וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת אֶשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהִבִּיא אֶת קְרִבְנָהּ עֲלֶיהָ עֲשִׂירֵת הָאִיפָה קֶמַח שְׁעָרִים לֹא יִצַק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לִבְנֵהּ כִּי מִנְחַת קְנָאת הוּא מִנְחַת זִכְרוֹן מְזַכֶּרֶת עֲוֹן. וְהִקְרִיב אֶתְּךָ הַכֹּהֵן וְהַעֲמִידָה לְפָנָי יְהוָה. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּם קֹדֶשִׁים בְּכִלֵי חָרֶשׁ וּמִן הָעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקֶרֶקַע הַמִּשְׁפָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמִּיִּם. וְהַעֲמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לְפָנָי יְהוָה וּפְרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזִּכְרוֹן מִנְחַת קְנָאת הוּא וּבִיד הַכֹּהֵן יִהְיֶה מִי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים. וְהִשְׁבִּיעַ אֶתְּךָ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ וְאִם לֹא שְׁטִית טְמֵאָה תַּחַת אִישׁ הַנָּקִי מִי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה. וְאִתְּךָ כִּי שְׁטִית תַּחַת אִישׁ וְכִי נְטִמָּאת וְיִתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שְׁכָבְתּוֹ מִבְּלַעֲדֵי אִישׁ. וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וְלִשְׁבַעַת בְּתוֹךְ עַמְּךָ בְּתַת יְהוָה אֶת יְרִכְךָ נִפְלֶת וְאֶת בְּטִנְךָ צָבָה. וּבָאוּ הַמִּיִּם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָךְ לְצַבוֹת בָּטָן וְלִנְפֹל יְרֵךְ וְאָמַרְתָּ הָאִשָּׁה אֲמֵן אֲמֵן. וְכָתַב אֶת הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בְּסֹפֶר וּמְחָה אֶל מִי הַמָּרִים. וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת מִי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָּהּ הַמִּיִּם הַמְאָרְרִים לְמָרִים. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקְּנָאת וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְחָה לְפָנָי יְהוָה וְהִקְרִיב אֶתְּךָ אֶל הַמִּזְבֵּחַ. וְקִמֵץ הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אֲזִכְרֹתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְאָחַר יִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמִּיִּם. וְהִשְׁקָה אֶת הַמִּיִּם וְהִיתָה אִם נְטִמָּאָה וְתַמְעַל מַעַל בְּאִישָׁה וּבָאוּ בָּהּ הַמִּיִּם הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבָתָה בְּטִנָּה וְנִפְלָה יְרִכָּהּ וְהִיתָה הָאִשָּׁה לְאֵלֶּה בְּקֶרֶב עַמָּה. וְאִם לֹא נְטִמָּאָה הָאִשָּׁה וְטַהֲרָה הוּא וְנִקְתָה וְנִזְרְעָה זֹרַע. זֹאת תוֹרַת הַקְּנָאת אֲשֶׁר תִּשְׁטֵה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה וְנְטִמָּאָה. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנְאָה אֶת אֶשְׁתּוֹ וְהַעֲמִיד אֶת הָאִשָּׁה לְפָנָי יְהוָה וְעָשָׂה לָּהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וְנָקָה הָאִישׁ מִצֵּוֹן וְהָאִשָּׁה הֵהוּא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ.

ירושלמי, סוטה א, ד (עמ' 908-909, מהד' האקדמיה ללשון העברית)

היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים וכו', כשם שמאיימין עליה שתחזור בה כן מאיימין עליה שלא תחזור בה. ואומר לה: בתי אם טהורה את, דבריא [=שברור] לך שאת טהורה, עמדי על בורייך [=ביטחונך], שאין המים האילו דומין אלא לסם יבש שהוא נתון על גבי בשר חי ואינו מזיקו. מצא שם מכה התחיל מחלחל ויורה. רבי זבדיה חתניה דרבי לוי הוה משתעי הדין עובדא [רבי זבדיה, חתנו של רבי לוי, היה מספר את הסיפור הזה].

על סירוניות

שש הנה שנא יהוה
 עינים רמות לשון שקר
 לב חרש מחשבות אנון
 יפיח כזבים עד שקר
 ושבע תועבת נפשו.
 ידים שפכות דם נקי.
 רגלים ממהרות לרוץ לרעה.
 ומשלח מדנים בין אחים.

משלי ג, 16-19

ישעיהו ג, 16-26

ויאמר יהוה יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוף וטפף תלכנה וברגליהם תעכסנה. ושפח אדני קדקד בנות ציון ויהוה פתחן יערה. ביום ההוא יסיר אדני את תפארת העכסים והשביסים והשהרנים. הנטפות והשירות והרעלות. הפארים והצעדות והקשרים ובתי הנפש והלחשים. הטבעות ונזמי האף. המחלצות והמעטפות והמטפחות והחריטים. והגלינים והסדינים והצניפות והרדידים. והיה תחת בלשם מק יהיה ותחת חגורה נקפה ותחת מעשה מקשה קרחה ותחת פתיגיל מחגרת שק כי תחת יפי מתוף בחרב פלו וגבורתך במלחמה. ואנו ואבלו פתחיה ונקתה לארץ תשב.

ויקרא רבה טז, א, עמ' שמ-שמו

זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן (ויקרא יד, ב). שש הנה שנא ה' ושבע תועבות נפשו (משלי ג, טז) - - -

עינים רמות מבנות ציון, יען כי גבהו בנות ציון (ישעיהו ג, טז), דהוה שיפן ברומחין [=שהיו מזדקפות כרומחים] ומהלכין בגסות רוח. ותלכנה נטויות גרון (שם), שהייתה אחת מהן לובשת תכשיטיה והיתה מטה את גרונה בשביל להראות תכשיטיה. ומשקרות עינים (שם), ר' ניסי דקיסרי אמ' שהיו סוקרות עיניהם בסיקרא. ר' שמעון בן לקיש אמ' בקלורית אדומה. הלוף וטפף תלכנה (שם), כשהייתה אחת מהן ארוכה היתה מביאה שתי קצרות אחת מיכ[א]ן ואחת מיכ[א]ן כדי שתיראה טיפה [צפה] על גביהן, כשהייתה אחת מהן קצרה היתה לובשת קורדקין עבין כדי שתיראה ארוכה. וברגליהם תעכסנה [שם], ר' אבא בר כהנא אמ' שהייתה צורה צורת דרקון במנעלה. ורבנין אמרין היתה מביאה שלפוחית של[ן]תרנגול וממלאה אותה אפולסמון ונותנת אותה תחת עקיבה במנעלה וכשהייתה רואה כת של[ן]בחורין היתה רופסת עליה והיה אותו הריח מפעפע בהן כריסה של[ן]עכנה. והיה הק[ה]קב[ה] [אוןמר] לירמיהו מה אילו עושות כן יקומו יגלו מיכן. והיה ירמיהו או' להן עשו תשובה עד שלא יבואו שונאים. אמ' לו אם יבואו שונאים עלינו מה הם יכולים לעשות לנו, האמרים ימהר יחיש מעשהו למען נראה (ישעיהו ה, יט), דוכסא [=דוכס] רואה אותי ונוטל אותי, איפרכוס

[=מושל רומי] רואה אותי ונוטל אותי, איסטרטילטיס [=קצין רומי] רואה אותי ונוטל אותי ומושיב אותי בקרוכין [=קרון, כרכרה], וְתִקְרַב וְתִבּוֹאָה עֲצַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְנִדְעָה (שם), ונדע דמן דהוא קיימא, אם דילן אם דיליה [=ונדע של מי יתקיים שלנו או שלהם]. כיון שגרמו עוונות ובאו שונאים היו מתקשטות ויוצאות לפנייהם כזונות, דוכסא רואה אותה ונוטל אותה, איפרכוס רואה אותה ונוטל אותה, אסטרטילטיס רואה אותה ונוטל אותה והושיבה עמו בקרוכין. א[מר] הק' לא קיימא דילהון [=לא יתקיים שלהן], מה עשה, וְשִׁפַּח 13 אֲדָנִי קְדָקֵד בְּנוֹת צִיּוֹן (ישעיהו ג, יז). ר' לעזר ור' יוסי בר' חנינה. ר' לעזר אמ' הלקה אותם בצרעת, המד"א [=זה מה שאמר] וְלִשְׁאֵת וְלִסְפַּחַת וְלִבְהָרַת (ויקרא יד, נו). ור' יוסי בר' חנינה אמ' העלה על ראשן משפחות משפחות של[כנינים]. ור' חייא בר אבא אמ' עשאן שפחות מכודנות. מהו מכודנות, אמהן משעבדן [=אמהות משועבדות]. ר' ברכיה וחילפי בר זבד בש' ר' איסי מהו ושיפח, כדי לשפע [=להשפיע טוב? לתת שפע?]. כדי לשמר זרע קודש כדי שלא יתערב זרע קודש בעמי הארצות. אמ' הקב"ה יודע אני שאין אומות העולם בדילין [=מתרחקים] מן הצרעת, מה עשה, וְה' פָּתְחָהּ יַעֲרָה (ישעיהו ג, יז), רמו הקב"ה למעיינה והיה מוצ[י]א דם עד שממלא אותו הקרוכין והיה אותו השלטון [=שליט] נועצה ברומח ונותנה לפני קרוכין והיתה קרוכין עוברת עליהן ומפסקת [=חוצה אותן]. והוא שירמיה אמ' סורו טמא קראו למו סורו סורו אל תגעו (איכה ד, טו). ר' ראובן אמ[ר] לשון יוני הוא סירון סירון.

שיעור 3: המלך, העני ותלמידי החכמים – מעמד ומתת במקדש ובבית המדרש

ויקרא רבה ג, ה, עמ' סה-סז

וְשִׂסַּע אֹתוֹ בְּכַנְפָּיו לֹא יִבְדִּיל [וְהִקְטִיר אֹתוֹ הִכְהֵן הַמְזֻבָּחָה עַל הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ עֲלֶהּ הוּא אֲשֶׁר רִיחַ נִיחַח לַיהוָה] (ויקרא א, יז). אמ[ר] ר' יוחנן הדיוט הוזה אם מריח הוא ריח כנפיו נפשו סוללת עליו ואת אמ[רת] יקרב לגבי מזבח, וכל כך למה, כדי שיהא מזבח מהודר בקורבנו של[עני]. אגריפס המלך ביקש להקריב אלף עולות ביום אחד. שלח ואמ' לכהן אל יקריב אדם היום חוץ ממני. בא עני אחד ובידו שני תורין אמ' לו הקריב לי את אילן, אמ' לו המלך ציוני ואמ' לי אל יקרב אדם חוץ ממני היום. אמ' לו אדני כהן ארבעה אני צד בכל יום, אני מקריב שנים ומתפרנס בשנים, אם אי אתה מקריבן אתה חותך פרנסתי. נטלן והקריבן. נראה לו לאגריפס המלך בחלום קרבנו של[עני] קדמך. שלח ואמ' לכהן לא כך אמרתי לך אל יקריב אדם חוץ ממני היום. אמ' לו אדני המלך בא עני אחד ובידו שני תורין אמ' לי הקריב לי את אילן. אמרתי לו המלך ציוני ואמ' לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום, אמ' לי ארבעה אני צד בכל יום, אני מקריב שנים ומתפרנס בשנים, אם אי אתה מקריבן אתה חותך פרנסתי, לא היה לי להקריב. אמ' לו יפה עשית כל מה שעשית.

ויקרא רבה ג, ה, עמ' סז

מעשה בשור אחד שהיו מושכין אותו לקרבן ולא היה נמשך, בא עני אחד ובידו אגודה של טרקסימה והושיטה לו ואכלה וגעש והוציא מחט[מו] ונמשך לקרבן. נראה לבעל השור בחלום קרבנו[של עני קדמך].

ויקרא רבה ג, ה, עמ' סז-סח

מעשה באשה אחת שהביאה קומץ אחד של[סולת] והיה כהן מבזה עליה ואמ[ר] ראו מה הן מקריבות, מה בזה לאכל מה בזה להקריב, נראה לכהן בחלום אל תבזה עליה כאילו נפשה הקריבה. והלא דברים קל וחומר ומה אם מי שאינו מקריב נפש כתוב בו נפש, מי שהוא מביא נפש על אחת כמה וכמה האוי כילו [=הוי כאילו] נפשה הקריבה.

מרקוס יב, 42-44

וּתְבֹא אֶלְמָנָה עֲנִיָּה וּתְתֵן שְׁתֵּי פְרוּטוֹת אֲשֶׁר הֵן רִבְעֵי אָסֶר. וַיִּקְרָא אֶל־תְּלַמִּידָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אָמֵן אָמַר אֲנִי לְכֶם כִּי הָאֶלְמָנָה הָעֲנִיָּה הַזֹּאת נִתְּנָה יוֹתֵר מִכָּל הַנְּתֻנִים אֶל אֲרוֹן הָאוֹצָר. כִּי כֻלָּם נִתְּנוּ מִן הָעֹדֵף שְׁלֵהֶם וְהִיא מִמְחֻסְרָה נִתְּנָה כֹּל אֲשֶׁר לָהּ אֵת כָּל מְחִיתָהּ.

ויקרא רבה ה, ה עמ' קי-קיג

מעשה בר' אליעזר ור' יהושע ורבי עקיבא שהלכו לחולת אנטוכיא לעסוק במגבית חכמים. הוה תמן חד [=היה שם אחד] אבא יודן שהיה עושה מצוה בעין יפה וירד מנכסיו. כיון שראה רבותינו עלה לביתו ופניו חולניות. אמרה לו אשתו מה לך פניך חולניות. תני לה עובדה [=סיפר לה המעשה], רבותינו כן [=כאן] ואיני יודע מה אעשה להן. אשתו שהיתה צדקת מה אמרה לו, לא נשתיירה לך שדה אחת? לך מכור חציה ותן להן. הלך ועשה כן. כשהוא נותן להן אמרו לו המקום ימלא חסרונך. הלכו להם רבותינו. יצא לחרוש, עם כשהו[א] חורש חצי שדהו האיר לו הקב"ה עיניו ונבקעה הארץ לפניו ונפלה פרתו ונשברה, ירד להעלותה ומצא תחתיה סימא [=אוצר]. אמ' לטובתי נשברה רגל פרתי. כשחזרו רבותינו שאלון עליה ההוא אבה יודן מה עביד אמרי מן יכיל למיחמי אפיה דאבא יודן, אבא יודן דעזיזא, אבא יודן דחמריא, אבא יודן דגמליא [=שאלו עליו ההוא אבא יודן מה עושה, אמרו מי יכול לראות פניו של אבא יודן, אבא יודן של עיזים, אבא יודן של חמורים, אבא יודן של גמלים]. בא אצלן ואמ' להן נעשת תפילתכם עלי פירות ופירי פירות. אמרו לו אפעלפי שנתן אדם אחר יותר ממך לך כתבנו בראש טומוס [=רשימת התורמים]. נטלוהו והושיבוהו אצלם וקראו עליו מתן אדם ירחיב לו (שם, שם).

ירושלמי, הוריות ג, ה עמ' 1427-1428

מעשה בי רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא שעלו לחולת אנטוכיא על עסק מגבת חכמים. והוה תמן חד [=והיה שם אחד] אבא יהודה עביד [=עשה] מצוה בעין טובה. פעם אחת ירד מנכסיו וראה רבותינו ונתייאש מהן. עלה לו לביתו ופניו חולניות. אמרה לו אשתו: מפני מה פניך חולניות? אמר לה: רבותינו כאן ואיני יודע מה אעשה. אשתו שהיתה צדקת ממנו אמרה לו: נשתיירה לך שדה אחת, לך ומכור חציה ותן להן. הלך ועשה כן ובא אצל רבותינו ונתן להן ונתפללו עליו. רבותינו אמרו לו: אבא יהודה, הקב"ה ימלא חסרונתיך! עם כשהלכו להם ירד לחרוש בתוך חצי שדהו. עם כשהוא חורש בתוך חצי שדהו שקעה פרתו ונשברה. ירד להעלותה והאיר הקב"ה עיניו ומצא סימא [=אוצר]. אמר: לטובתי נשברה רגל פרתי. ובהודרת [=ובשוב] רבותינו שאלון עלוי [=שאלו עליו]. אמרין [=אמרו]: מה אבא יהודה עביד [=עושה], או: מה שלום אבא יהודה? אמרין [=אמרו]: מאן יכיל חמי אפוי דאבא יהודה [=מי יכול לראות פניו של אבא יהודה]? אבא יהודה דתורוי [=של השוורים], אבא יהודה דגמלוי [=של הגמלים], אבא יהודה דחמרוי [=של החמורים]. חזר אבא יהודה לכמות שהיה ובא אצל רבותינו ושאל בשלומן. אמרין ליה [=אמרו לו]: מה אבא יהודה עביד [=עושה]? אמר להן עשתה תפילתכם פירות ופירי פירות. אמרו לו אף על פי שנתנו אחרים יותר ממך בראשונה, אותך כתבנו ראש טימוס [=בראש רשימת התורמים]. נטלוהו והושיבוהו אצלם וקראו עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו ולפני גדלים ינחנו (משלי יח, טז).

מעשי השליחים ה, 32-37

וקהל המאמינים היה להם לב אחד ונפש אחת ואין איש מהם אומר על אשר בידו לי הוא כפי הפל היה להם לנחלת כלם. ובגבורה רבה יעידו השליחים על תקומת האדון ישוע וחסד גדול היה על כלם. כי לא היה בהם חסר דבר כי כל בעלי שדות ובתים מכרו אתם ויביאו את כסף מחירם. וישמיהו לרגלי השליחים ויתן לכל איש ואיש די מחסרו. ויוסף אשר כנוהו השליחים בשם בר נבא פרושו בן הנחמה איש לבית לוי אשר נולד בארץ קיפרוס. גם לו היה שדה וימכרהו ויבא את הכסף וישמיהו לרגלי השליחים.

מעשי השליחים ה, 11-1

וַאִישׁ אֶחָד וּשְׁמוֹ חֲנַנְיָהּ וְאִשְׁתּוֹ שְׁפִירָה מְכַר אֶת אַחֲזֹתוֹ. וַיִּקַּח מִן הַמַּחִיר וַיִּסְתֵּר וְאִשְׁתּוֹ יָדְעַת גַּם הִיא וְחָלַק אֶחָד הַבֵּיא וַיִּשֶׁם לְרַגְלֵי הַשְּׁלִיחִים. וַיֹּאמֶר פֶּטְרוֹס חֲנַנְיָהּ לְמָה זֶה מְלֵא הַשֵּׁטֶן אֶת לְבַבְךָ לְשַׁקֵּר לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וּלְהַסְתִּיר מִמֶּחִיר הַשְּׂדֵה. הֲלֹא שְׁלֹף הָיָה טָרֶם הַמְכָרוֹ וְגַם אַחֲרָי נִמְכַר הָיָה בְיַדְךָ וְלִמָּה שָׁמַתָּ עַל לְבַבְךָ הַדֹּבֵר הַזֶּה לֹא שִׁקְרָתָ לְבְנֵי אָדָם כִּי אִם לְאֱלֹהִים. וְכִשְׁמַע חֲנַנְיָהּ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נָפַל אֶרְצָה וַיִּגָּזַע וַתְּהִי יְרָאָה גְדוֹלָה עַל כָּל הַשְּׁמַעִים. וַיִּקְוֹמוּ הַצֹּעֲרִים וַיֹּאסְפוּ אֹתוֹ וַיִּשְׁאַהּוּ הַחוּצָה וַיִּקְבְּרוּהוּ. וַיְהִי כַּמְשָׁלֵשׁ שָׁעוֹת וַתָּבֵא אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא יָדְעָה אֶת אֲשֶׁר נַעֲשָׂה. וַיַּעַן פֶּטְרוֹס וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֲמָרִי לִי הַבְּמַחִיר הַזֶּה מְכַרְתֶּם אֶת הַשְּׂדֵה וַתֹּאמְרֵן הֵן בְּמַחִיר הַזֶּה. וַיֹּאמֶר פֶּטְרוֹס אֵלֶיהָ לְמָה זֶה נּוֹעֲצֶתֶם לְנַסּוֹת אֶת רוּחַ יְהוָה הַנֵּה בְּפִתְחֵי רַגְלֵי הַמְּקַבְּרִים אֶת אִישׁוֹ וְנִשְׂאוּ אֹתוֹ הַחוּצָה. וַתַּפֵּל פְּתָאֵם לְרַגְלָיו וַתִּגָּזַע וְהַנְּעָרִים בָּאוּ וְהֵנִּה מֵתָה וַיִּשְׁאוּהָ הַחוּצָה וַיִּקְבְּרוּהָ אֶצְלֵ אִישָׁהּ. וַתְּהִי יְרָאָה גְדוֹלָה עַל כָּל הַקְּהָל וְעַל כָּל הַשְּׁמַעִים אֶת אֵלֶּה.

שיעור 4: לידות טבעיות ולידות פלאיות

ויקרא רבה יד, ב

ר' לוי אמ' תלת [=שלושה משלים] ר' לוי אמ' בנוהג שבעולם מפקיד אדם אצל חברו אנקיא שלכסף בחשיי [=יחידת משקל של כסף בחשאי] ומחזיר לו ליטרא של[זהב בפרהסיא, אינו מחזיק לו טובה? כך הקדוש ברוך הוא מפקידין לו הבירות טיפה שלבלנית בחשיי [=של לבנונית בחשאי] והקב"ה מחזיר להן נפשות שלימות משובחות בפרהסיא, ואין זה שבח? הוי אתן צדק לפועלי ולפועלי אתן צדק. ר' לוי אמ' חורי [=משל אחר]. ר' לוי אמ' בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורים ואין כל בריה משגחת עליו, בא אחד והדליק לו שם נר ואינו מחזיק לו טובה? כך הולד שרוי במעי אמו והקב"ה מאיר לו שם נר. והוא שאיוב אמ', בְּהִלּוֹ נָרוֹ עָלַי רֹאשִׁי לְאוּרוֹ אֶלְפָּה חֲשֹׁף (איוב כט, ג) ואין זה שבח? הוי אתן צדק לפועלי ולפועלי אתן צדק. ר' לוי אמ' חורי. בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורים ואין בריה משגחת עליו, בא אחד והתירו והוציאו משם ואינו מחזיק לו טובה? כך הולד שרוי במעי אמו והקב"ה התיר לו והוציאו משם. וביותר אם היה זכר. אִשָּׁה כִּי תִזְרֶיעַ וַיֵּלְדָה זָכָר (ויקרא יב, ב).

ויקרא רבה יד, ה, עמ' שח-שט

הַן בְּעוֹן חוֹלְתֵי וּבְחַטָּא יַחַמְתָּנִי אָמִי (תהלים נא, ז). ר' אחא אמ' בעון מלא, אפילו חסיד שבחסידיים אי איפשר שלא יהיה בו צד אחד. אמ' דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבון העולמים, כלום נתכוון אבא ישי להעמידני והלא לא נתכוון אלא לצורך עצמו. תדע לך שהוא כן שבשעה שהן עושין את צורכיהן זה הופך פניו לכאן וזה הופך פניו לכאן ואתה מכניס כל טיפה וטיפה שיש בו. והוא שדויד אמ' כִּי אָבִי וְאָמִי עֲזָבוּנִי וַיִּיָּאֶסְפֵּנִי (תהלים כו, י). ובחטא יחמתני אמי, אמ' ר' חייא בר אבא אין אשה קולטת אלא אחר נידתה או סמוך. וביותר אם היה זכר, אִשָּׁה כִּי תִזְרֶיעַ וַיֵּלְדָה זָכָר (ויקרא יב, ב).

ויקרא רבה יד, ח, עמ' קטע

תנא, צורת הוולד כיצד תחילת ברייתו דומה לרשון. שתי עיניו כשתי טיפין של[זבוב. שתי אזניו כשתי טיפין של[זבוב. שני זרועותיו כשני חוטין של[זהורית. פיו משוך כשערה. גיוייתו כעדשה. אם היתה נקיבה גוייתה כשעורה לאורכה. פיתוח ידים ורגלים אין בה. ושאר כל איבריו מצומצמין בו כגולם. עליו מפרש בקבלה ואומר גְּלָמִי רָאוּ עֵינַיָךְ (תהלים קלט, טז). כיזה [=כאיזה] צד הולד שרוי במעי אמו, מקופל מונח כפינקס, ראשו מונח לו בין ברכיו. שתי ידיו על שני צלעיו. שני עקיביו על שני עגבותיו. פיו סתום טיבורו פתוח. ואוכל מה שאמו אוכלת ושותה מה שאמו שותה. ואינו מוציא רעי שמא יהרג את אמו. יצא לאויר העולם נסתם הפתוח ונפתח הסתום.

שיעור 5: קיסר רע וקיסר טוב

ויקרא רבה כב, ג, עמ' תצט-תקב

"ויתרון ארץ בכל (היא) הוא מלך לשדה נעבד" (קהלת ה, ט)
 ויתרון ארץ בכל. אמר[ר] להן הקב"ה לנביאים אם אין אתם עושין שליחותי אין לי שלוחים. אמר ר' אחא בכל הקדוש ברוך הוא עושה שליחותו אפילו על ידי נחש, אפילו על ידי עקרב, אפילו על ידי צפרדע ואפילו על ידי יתוש. טיטוס הרשע נכנס לבית קדש הקדשים וחרבו שלופה בידו וגידד שתי פרוכות ונטל שתי זונות והציע ספר תורה תחתיהן ובעלן על גבי המזבח ויצאת חרבו מליאה דם. מן דאמ' [=מי שאמר] מדם הקדשים ומן דאמ' מדם שעיר של[ים] יום הכיפורים. התחיל מחרף ומגדף כלפי למעלה אמ' לא דמי ההוא דעבד קרבא עם מלכא במדברא ונצח ליה לההוא דעבד קרבא עם מלכא בגו פלטין דידיה ונצח ליה] = אינו דומה זה שנלחם במלך במדבר וניצח אותו למי שנלחם במלך בארמונו שלו וניצח אותו]. מה עשה? כינס כל כלי בית המקדש ונתנן לתוך גרגותני [=סל] אחת וירד לו לספינה. כיון שירד מחא נחשולא בימא [=היכה נחשול בים] אמ' דומה אני שאין כוחו של[ן]אלוה של[ן]אומה זו אלא במים, דור אנוש לא פרע מהם אלא במים, דור המבול לא פרע מהן אלא במים, דור הפלגה לא פרע מהן אלא במים, פרעה וכל חילו לא פרע מהן אלא במים, אף אני כיון שהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול לעמוד בי ועכשיו לכן [=לכאן] קדמני. אמ' לו הקב"ה חייך בברייה פחותה מכל מה שבראתי מששת ימי בראשית אני פורע מאותו הרשע. מיד רמו הקדוש ברוך הוא לים ועמד מזעפו. כיון שהגיע לרומי יצאו בני רומי וקילסו אותו ניקיטא ברבריה [=מנצח הברברים]. מיד הסיקו לו את המרחץ ונכנס ורחץ. כיון שיצא מזוגו לו דיפלופוטורין [=גביע כפול] שלאחר המרחץ וזימן לו הקב"ה יתוש אחד ונכנס לתוך חוטמו והיה אוכל והולך עד שהגיע למוחו, התחיל מנקר בתוך מוחו. אמר[ר] קראו לרופאים ויפצעו מוחו של[ן] [אותו הרשע ואדע במה אלוה של אומה זו פורע מאותו הרשע. מיד קראו הרופאים ופצעו את מוחו ומצאו בו כמין גוזל בן יונה והיה לו משקל שני ליטריין. אמ' ר' לעזר בר' יוסי תמן הוינא ויהבין גוזלא מן דין סיטרא ותרתיין ליטריא מן דין סיטרא ותקל חד כל קבל חד [=שם הייתי ונתנו את הגוזל מצד זה ושתי ליטראות מצד זה ושקל כל אחד כנגד האחר]. ונטלו אותו ונתנו בתוך קערה אחת, כל מן דהוה הדין שני הוה הדין שני [=כל מה שזה היה משתנה, היה זה משתנה], פרח יתוש פרח נשמתיה דטיטוס [=נשמתו של טיטוס] הרשע.

ויקרא רבה כה, ה, עמ' תקעו-תקעז (מהדורת מרגליות, עפ"י כ"י מינכן, בחילופי הנוסח)

"וְכִי תֵבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶם כָּל עֵץ מֵאֲכָל וְעָרְלֶתֶם עָרְלֶתוֹ אֶת פְּרִיו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עָרְלִים לֹא יֵאָכֵל" (ויקרא יט, כג)

הדריינוס שחיק עצמות הוה סליק מן טבריה לארעא [דישראל] חמא חד סב נציב ניצבין אמר ליה סבא סבא אילו קרצת לא אחשיכת אילו לאת בטליותך לא לאת בסיכותך אמר ליה חייך מרי הקרצית וחשכית ומה דבעא עבד אמר לו בחייך סבא אי עבדן אלין ניצבאתה ביומך את מטעים לי מינהון זכה ההוא סבא ועבדן אלין ניצבאתה ביומיה ומלא סליה תינין ואזל וקם ליה קמיה ואמר ליה מאן את אמר ליה ההוא סבא דעברת עלי ואמרת לי אי עבדן אלין ניצבאתה ביומך את מטעים לי מינהון אמ' להו פנו יתהון מיניה ומלו יתיה ליה דינרין איתעביד ליה כן אזיל וגליג לבני ביתיה שמעת מגירתיה אזלת ואמרת לבעלה בר קבלאי בר קבלאי שמעת [דהדין] מלכא רחים תיניא אמ' לה [מן] הן את מודע לי אמרה ליה דהדין סבא מגירן מלא סליה תינין ומלו יתיה ליה דינרין קרץ בלילה ומלא מרעלא וטען על חמרא ואזל וקם ליה קמיה אמרון ליה מאן את אמ' להון שמעית דהדין מלכא רחים תיניא אמ' להון איזיל [ואוקמיה] בתרע פלאטין כל [דגאטין] ועבר יהא טאיס להון באפיה איתעביד ליה כן אזל וגליג לבני ביתיה אמרון ליה זיל וצלי לבריך דהו תינין ולא הו אתרוגין דהוון בשיליה ולא הוון פגין.

תרגום

הדריינוס שחיק עצמות היה עולה מטבריה לארץ ישראל. ראה זקן אחד נוטע נטיעות. אמר לו: זקן, זקן, אילו השכמת לא החשכת, אילו יגעת בנעורייך לא היית יגע בזקנתך. אמר לו: חייך אדוני, השכמתי והחשכתי ומה שרצה [האל] הוא עשה. אמר לו: בחייך זקן, אם הנטיעות הללו עושות [פירות] ביומך [בימי חייך] הטעימני מהם. זכה אותו זקן ועשו הנטיעות הללו ביומו. ומילא סלו תאנים והלך ועמד לו לפניו. ואמר לו: מי אתה? אמר לו: אותו זקן שעברת עליי ואמרת לי "אם הנטיעות הללו עושות ביומך הטעימני מהם". אמר להם [לעבדיו]: פנו אותן [התאנים] ממנו [מן הסל] ומלאו אותו דינרים. נעשה לו כן. הלך וסיפר לבני ביתו. שמעה שכנתו, הלכה ואמרה לבעלה: בן החושך, בן החושך, שמעת שהמלך הזה אוהב תאנים? אמר לה: מניין את מיידעת אותי? אמרה לו: שהזקן הזה, שכננו, מילא סלו תאנים ומילאו לו אותו דינרים. השכים בלילה ומילא את המרעל [=שק האוכף] וטען על החמור והלך ועמד לו לפניו. אמרו לו [עבדי המלך]: מי אתה? אמר להם: שמעתי שהמלך הזה אוהב את התאנים. אמר להם [המלך]: לכו והעמידוהו בשער הארמון וכל מי שמזדמן ועובר יעיף בפרצופו. נעשה לו כן. הלך וסיפר לבני ביתו. אמרו לו: לך ואמור תפילת הודיה לבוראך שהיו תאנים ולא אתרוגים, שהיו בשלות ולא פגים.

ויקרא רבה כה, ה, עמ' תקעו-תקעז

אדריינוס שחיק עצמות הוה עבר באילין שביליא דטבריא וחמא חד גבר סב קאים חציב חציבין למינצב ניצבין. אמ' ליה סבא סבא אי קרצת לא חשכת. אמ' ליה הקרצית וחשכית ומה דהני למרי שמיא עבד. אמ' ליה בחייך סבא בר כמה שנין את יומא דין. אמר ליה בר ק' שנין. אמר ליה ואת בר ק' שנין וקאים חצב חצובין למנצב ניצבין סבר דאת אכיל מנהון, אמ' ליה אין זכית אכלית ואם לאו כשם שיגעו לי אבהתי כך אני יגע לבני. אמ' ליה בחייך אם זכית אכיל מנהון תהא מודע לי. לסוף יומין עבדין תיניא, אמ' הא ענתא נודע למלכא, מה עבד מלא קרטלא תינין וסלק וקם ליה על תרע פלטיין. אמרין ליה מה עסקיך, אמ' לון עלון קדם מלכא. כיון דעל אמ' ליה מה עיסקך, אמ' ליה אנא סבא דעברת עלי ואנא חצב חציבין למנצב ניצבין ואמרת לי אין זכית תיכול מנהון תהא מודע לי, הא זכיתי ואכלית מנהון והילין תיניא מן פיריהון. אמ' אדריינוס בההיא שעתא קלוואנין

אנא תיתנון סילון דדהבא ויתבי ליה. אמ' קלוונין אנא דתפנון הדין קרטלא דידיה ותמלון יתיה דינרין. אמרי' ליה עבדוהי כל הדין מוקרא תיקריניה להדי' סבא דיהודאי, אמר להון ברייה אוקריה ואנא לא אנא מוקר ליה. אנתתיה דמגירא הות ברת פחין אמרה לבעלה בר קבלוי חמי דהדא מלכא רחמא תינין ומפרגה בדינרין. מה עבד מלא מרעליה תינין ואזל וקם קדם פלטיין. אמ' ליה מה עסקך, אמ' לון שמעית דמלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין. עלון ואמרין למלכא חד סבא קאים על תרע פלטיין טעין מרעליה תינין ואמ' ליה מה עסקך א"ל שמעית דמלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין. אמר קלוונין אנא דתקימון יתיה קדם תרע פלטיין וכל מאן דעייל ונפיק יהא טרי על אפיה. באפתי רמשא פינן יתיה ואזל לבייתיה אמ' לאנתתיה בכל הדין יקרא אנא שלים לך. אמ' אזיל גלוג לאמך דהוון תינין ולא הוון אתרוגין, דהוון בשילן ולא פגין.

תרגום

הדריינוס שחיק עצמות היה עובר בשבילי טבריה וראה איש אחד זקן חוצב בורות לנטוע נטעים. אמר לו: זקן, זקן, אילו השכמת לא היית מעריב. אמר לו: השכמתי והערבתי ומה שנאה בעיני אדון השמיים, עשה. אמר לו: בחייך זקן, בן כמה שנים אתה היום? אמר לו: בן מאה שנים. אמר לו: ואתה בן מאה שנים ועומד וחופר בורות לנטוע נטיעות? הסבור אתה שתאכל מהם? אמר לו: אם אזכה אוכל ואם לאו, כשם שיגעו לי אבותיי כך אני יגע לבניי. אמר לו: בחייך, אם תזכה לאכול מהם הודיעני. לאחר ימים נעשו תאנים. אמר: הינה העת להודיע למלך. מה עשה? מילא סל תאנים ועלה ועמד על שער הארמון. אמרו לו: מה מעשיך? אמר להם: הכניסוני לפני המלך. כיוון שנכנס אמר לו: מה מעשיך? אמר לו: אני הזקן שעברת עליי כשאני חופר בורות לנטוע נטיעות, ואמרת לי אם תזכה לאכול מהם הודיעני. הינה זכיתי ואכלתי מהם והתאנים הללו מפירותיהם. באותה שעה אמר הדריינוס: מצווה אני שתיתנו כיסא של זהב וישב לו. אמר: מצווה אני שתרוקנו את סלו ותמלאוהו בדינרים. אמרו לו עבדיו: כל הכבוד הזה אתה מכבד זקן יהודי זה? אמר להם: בוראו מכבדו ואני לא אכבדו? אשת השכן הייתה בת פחים [תחבלנית]. אמרה לבעלה: בן אפלה, ראה שהמלך הזה אוהב תאנים ונותן תמורתן בדינרים. מה עשה? מילא א' שק אוכפו תאנים והלך ועמד לפני הארמון. אמרו לו: מה מעשיך? אמר להם: שמעתי שהמלך אוהב תאנים ונותן תמורתן דינרים. נכנסו ואמרו למלך: זקן אחד עומד בשער הארמון נושא מלוא שק אוכפו תאנים. ואמרו לו: מה מעשיך? אמר להם: שמעתי שהמלך אוהב תאנים ונותן תמורתן דינרים. אמר: מצווה אני שתעמידו אותו לפני שער הארמון וכל מי שנכנס ויוצא יזרוק בפניו [מן התאנים]. לפנות ערב שחררו אותו והלך לביתו. אמר לאשתו: את כל הכבוד הזה אני חייב לך. אמרה: לך ותבשר לאימך בשמחה שהיו אלה תאנים ולא אתרוגים, שהיו בשלות ולא פגות.

פון המה, שמן ורדים, עמ' 85, סיפור XLIX

J. Von Hammer, Rosenöl, oder Sagen und Kunden des Morgenlandes aus arabischen, persischen und türkischen Quellen gesammelt, II, Stuttgart-Tübingen: J.G. Cotta, 1813

הרון ארשיד ראה זקן נוטע עץ. — זקן, הוא אמר, מילא לבנות, אבל לנטוע בגילך? בן כמה אתה? — בן שלושים שנה. — אתה משקר. — לא אדוני, כי איני מונה את השנים שחייתי תחת שלטון בית אומייה, 72 אני מונה את שנותיי מתחילת שלטון משפחתך. — אבל כיצד זה אתה נוטע בלי תקווה לראות פירות? — אני נוטע לדורות הבאים, כפי שקודמיי נטעו עבורי. החליף נתן לו במתנה אלף דוקטים. שליט המאמינים, אמר הזקן, בדרך נס נדיבותך הניב העץ, שאמור להניב רק בעוד עשרים שנה, כבר עתה.

הנאווא, פולקלור, עמ' 161-162

J.E. Hanauer, Folklore of the Holy Land: Moslem, Christian and Jewish, London: Folcroft Library Editions, 1907

ברכבו יום אחד הבחין הח'ליף הרון א־רשיד בפלאח זקן בעל מראה הדור הנוטע עץ תאנה. בפנותו אליו שאל שליט המאמינים מדוע הוא טורח לנטוע עץ שאת פריו ספק אם יוכל לטעום. "הו אמיר המאמינים", השיב בעל זקן השיבה, "אינ־שאה־אללה אולי אשרוד לטעום את פרי העץ הזה, ואם לא, יטעמוהו בניי, כמו שאני אכלתי מפרי העצים שניטעו בידי אבי, סבי וזקני". "בן כמה אתה?", שאל השליט. "מאה ושבע", ענה האיכר. "מאה ושבע!", קרא הח'ליף בהתפעלות, והוסיף, "אם תחיה עד שתוכל לאכול פרי מן העץ הזה, אכן הבא זאת לידיעתי". עברו שנים מספר, והרון שכח לגמרי את המקרה. יום אחד הודיעו לו כי איכר בא בימים מבקש להיראות בפניו, באמרו שבפקודת הח'ליף עצמו הוא מביא לו סל תאנים. לאחר שציווה להכניס בפניו את האיש, הופתע הרון לראות שהיה זה אותו פלאח שראהו פעם נוטע עץ תאנים, אשר הביא לו עתה ממיטב פריו של אותו עץ. שליט המאמינים קיבל את המתנה בגודל נפש, הושיב את הזקן לידו בדיוואן, וציווה להלבישו בגלימה של מכובדים;

ועל כל תאנה נתן לו דינר ואחר שלחו הביתה בכבוד גדול. כשעזב הפלאח הזקן את מקום השליט, שאל בנו של הח'ליף, אל־מאמון, את אביו מדוע העתיר על איכר בור נדיבות כזו. "בני", השיב הרון, "אללה בעצמו כיבדו והיה עליי לעשות כן". הפלאח הזקן חזר לכפרו עליו וטוב לב ושם הפיץ ברבים את דבר נדיבותו של נסיך המאמינים. בשכנותו גרה אישה קנאית וקמצנית, אשר בקנאתה על מזלו הטוב של שכנה, החליטה לעלות עליו, ועל כן טרדה את בעלה עד שלמען שלום בית הוא מילא סל גדול בתאנים והלך לעמוד עימם בשער ארמון הח'ליף. לכשנשאל לרצונו, ענה שהיות ששליט המאמינים ידוע במידת הצדק שלו, והוא גמל לשכנו בנדיבות על כמה תאנים, הרי הוא עצמו הביא גם כן תאנים בתקווה לקבל שכר דומה. בשמעם את התשובה הזו השומרים הביאו את הדברים בפני הרון, אשר ציווה לרגום את האיש הטיפש בפירותיו שלו. כועס ונעלב חזר האיש לביתו וגירש את אשתו אשר טיפשותה הביאה עליו את הכלימה הזו.

אסע"י 3864 נרשם על ידי צבי חיימוביץ מפי דוד אליהו בן עיראק. הופיע בקובץ סיפורים: נוי, הנערה, עמ' 54, סיפור מס' 17 (המלך והאיכר הזקן).

רכוב על סוס אביר יצא המלך בראש חייליו אל שדה הקרב. בדרך פגש באיכר זקן, הנוטע עץ פרי. התקרב המלך לזקן ושאלו:

"מתי ייתן עץ זה את פריו?"

"בעוד שש, שבע שנים!" ענה לו האיכר.

"כלום חושב אתה ליהנות מפריו?" הוסיף המלך ושאל.

"ביד ה'" ענה האיכר.

נוצח המלך במלחמה ונפל בשבי. כעבור שנים אחדות הוחזר לארצו ושוב עבר בכפר שבו פגש לפני שנים את הזקן הנוטע עץ פרי. עתה עמד אותו זקן עצמו וקטף את ביכורי הפרי מן העץ שנטע בצאת המלך למלחמה. נעצר המלך ושאל את הזקן:

"האם זהו העץ שנטעת בצאתי למלחמה?"

"כן, אדוני המלך", ענה האיכר ונתן למלך סל מלא פירות יפים. קיבל המלך מן האיכר את הסל עם

הפירות והזמינו לבוא למחרת אל ארמונו. כאשר בא האיכר לארמון, פקד המלך להניח את הפירות בכף אחת של המאזנים ואת הכף השנייה למלא זהב ואבנים טובות. כשהתאזנו כפות המאזנים נתן המלך לאיכר את כל האבנים הטובות והזהב שבכף האחת. שמח וטוב־לב חזר האיכר לביתו וסיפר לאשתו את אשר אירע לו. אשת האיכר, שפטפטנית הייתה, סיפרה הכול לשכנתה וזאת החלה לדבר על לב בעלה שייקח מן הבוסתן שלו פרי יפה וטוב מפרי הביכורים של שכנם ויביא את הפירות במתנה למלך. אולי ישקול המלך גם להם זהב, כשם שעשה לשכנם. אסף האישה את הפירות היפים והטובים והביא אותם אל הארמון, אך המלך הבין כי האיכר עשה מה שעשה רק משום שקינא בשכנו הזקן, ועל כן אמר לו: "מתנה דלה זו אינה מספקת את המלך. עליך לשלם לקופת המדינה חמישים דינרי כסף נוספים."

סוטוניוס, חיי הקיסרים (איהם), עמ' 152 : טיבריוס, פרק 60

"In paucis diebus quam Capreas attigit piscatori etc." ; Svetoni Tranquilli, Opera, I: De Vita Caesarum VIII edited by M. Ihm, Leipzig: B.G. Tevneri, 1907

ימים אחדים לאחר הגיעו לקאפרי, בשעה שביקש להתבודד, בא אליו במפתיע דייג אשר ביקש להגיש לו דג בורי שמידתו גדולה מן הרגיל. עקב הבהלה מהופעתו הפתאומית של הדייג שטיפס על המצוקים שמאחוריו, ציווה טיבריוס שישפשו את פניו [של הדייג] בדג שהביא. בנשאו את עונשו בירך הדייג את עצמו שלא הביא גם את הסרטן הגדול שדג.

היסטוריה אוגוסטה (ברלי), עמ' 76 ; היסטוריה אוגוסטה (בנריו), עמ' 32-33

Lives of the Later Caesars: The First Part of the Augustan History, with Newly Compiled Lives of Nerva and Trajan, edited and translated from the Latin by A. Birley, Harmondsworth: Penguin Classics, 1976

הוא היה מעניק מתנות יותר מכל המלכים. לעיתים קרובות היה רוחץ במרחצאות הציבור יחד עם כולם ועל כן נודעה מהתלת המרחצאות הבאה. פעם ראה ותיק מלחמות שהכירו בשירותו הצבאי אשר שפסף את גבו ואת יתר איברי גופו בקיר. לשאלתו מדוע נתן לשיש לגרדו נענה שהסיבה היא שאין לאיש עבד, ואז נתן לו גם עבדים, גם את דמי החזקתם. אכן, ביום אחר כמה זקנים שפשו את עצמם בקיר כדי לעורר את נדיבותו של הקיסר, והוא ציווה להוציאם החוצה ולשפסף זה את זה. הוא אכן אהב את האנשים הפשוטים בצורה נראית לעין כול. את המסעות אהב יותר מכל דבר עד שרצה להוסיף וללמוד, מכלי ראשון, על כל מה שקרא בספרים אודות העולם כולו.

המקור בלטינית, היסטוריה אגוסטה (בנריו), עמ' 41

Animula vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Quae nunc abibis in loca,
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut soles, dabis iocos...

נְשִׁמָנֶת, נוֹדְדֶת קְטָנָה, רַבֶּת קָסָם
אוֹרְחַת הַגּוֹף וּבֵת לְוִיָּתוֹ
לְאִיזָה מְקוֹם עֶכְשׁוֹ אֶת נִפְרָדֶת,
הָאֵם הוּא חֲשׂוֹף וְקִשׁוּחַ, בְּלִי כָל,
וְלֹא עוֹד בְּדִיחוֹת תַּעֲשִׂי כְמוֹ קֶדֶם

תרגומו של יורם ברונובסקי המובא בראש תרגומו העברי של ספרה של יורסנר:
זכרונות אדריאנוס, תרגום אירית עקרב, תל אביב: זמורה 1987, עמ' 5

נֶפֶשׁ קְטָנָה, תּוֹעָה, נְעִימָה,
אוֹרְחַת־חֶבְרָה שֶׁל גּוֹפִי
לְאֵן אֶת עֶכְשׁוֹ הוֹלֶכֶת
חֲוֹרֹרֶת, נִקְשָׁה, עָרוּמָה,
לֹא עוֹד, כְּלָפְנִים, מְגַחֶכֶת.